

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI

CLUJ-NAPOCA

Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației
Școala doctorală „Educație, Reflecție, Dezvoltare”

REZUMATUL
TEZEI DE DOCTORAT

IMPACTUL MULTIDIMENSIONAL AL
ABANDONULUI PARENTAL TEMPORAR
ASUPRA DEZVOLTĂRII ȘCOLARULUI MIC
STUDIU DE CAZ – JUDEȚUL NEAMȚ

Conducător științific,

Prof. univ. dr. Mușata-Dacia Bocoș

Doctorand,

Irina Turcu (Sullivan)

Cluj-Napoca

2019

CUPRINSUL REZUMATULUI TEZEI DE DOCTORAT

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT	3
CUVINTE CHEIE	8
INTRODUCERE	8
PREZENTAREA SINTETICĂ A CAPITOLELOR TEZEI DE DOCTORAT.....	11
CONCLUZII FINALE	26
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	31

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

INTRODUCERE	6
-------------------	---

Capitolul I

FENOMENUL MIGRAȚIEI ECONOMICE CONTEMPORANE. CARACTERISTICI ȘI STATISTICI	8
--	---

I.1. Contextul social și istoric al migrației economice românești după 1989	8
---	---

I.2. Statistici privind abandonul parental temporar în România ca urmare a migrației forței de muncă în străinătate	13
---	----

I.2.1. Concluzii ale principalelor cercetări și studii efectuate în România cu privire la efectele abandonului parental temporar asupra dezvoltării copilului	13
---	----

I.2.2. Măsuri luate de autoritățile statului român pentru prevenirea abandonului parental temporar și pentru intervenția în sprijinul minorilor abandonați temporar de unul sau de ambii părinți	33
--	----

I.3. Concluzii ale unor importante studii internaționale cu privire la efectele abandonului parental temporar asupra dezvoltării copilului	36
--	----

Capitolul II

POSIBILELE CONSECINȚE ALE ABANDONULUI PARENTAL ASUPRA ȘCOLARULUI MIC	44
--	----

II.1. Posibilele consecințe ale abandonul parental temporar pentru dezvoltarea fizică și starea generală de sănătate a școlarului mic	44
---	----

II.2. Posibilele consecințe ale abandonului parental temporar pentru dezvoltarea socio-emoțională a școlarului mic	44
--	----

II.3. Posibilele consecințe ale abandonului parental temporar pentru dezvoltarea intelectuală, educația și nivelul de instruire al școlarului mic	45
---	----

II.4. Global parenting – efecte pozitive și negative asupra școlarilor mici aflați în abandon parental temporar	46
---	----

Capitolul III

ORGANIZAREA CERCETĂRII PEDAGOGICE CU TITLUL „IMPACTUL MULTIDIMENSIONAL AL ABANDONULUI PARENTAL TEMPORAR ASUPRA DEZVOLTĂRII ȘCOLARULUI MIC. STUDIU DE CAZ – JUDEȚUL NEAMȚ.....	47
III.1. Eșantionul de participanți	47
III.2. Dimensiunile analizate: dimensiunea economică, dimensiunea dezvoltării fizice și a stării generale de sănătate; dimensiunea dezvoltării socio-emoționale și dimensiunea educației, potențialele riscuri la care sunt supuși copiii aflați în abandon parental temporar în România	54
III.3. Sistemul metodelor de lucru	57

Capitolul IV

REZULTATELE CERCETĂRII PEDAGOGICE	63
IV.1. Dimensiunea economică. Analiza comparată a condițiilor de viață pentru copiii aflați în situația de abandon parental temporar și pentru copiii neabandonati	63
IV.1.1. Alimentația	64
IV.1.2. Locuința	80
IV.1.3. Veniturile și modul în care se cheltuiesc veniturile familiei	87
IV.1.4. Sarcini și activități gospodărești îndeplinite de copii	93
IV.1.5. Petrecerea timpului liber și activitățile de loisir	102
IV.2. Dimensiunea dezvoltării fizice. Analiza stării de sănătate a copiilor	114
IV.2.1. Înălțime, greutate, Stil de viață. Dentiție	115
IV.2.1.1. Greutate și înălțime. Indice de masă corporală	115
IV.2.1.2. Stil de viață sedentar și stil de viață activă	122
IV.2.1.3. Dentiție	126
IV.2.2. Stare de sănătate și boală. Accesul la servicii medicale	130
IV.2.3. Dezvoltarea neuro-motorie și psihică	147
IV.2.3.1. Coeficientul de inteligență: Q.I	147
IV.2.3.2. Dezvoltarea motorie	155
IV.2.3.2.1. Motricitatea	155
IV.2.3.2.2. Tonus muscular	156
IV.2.3.2.3. Postura	157

IV.2.3.3 Dezvoltarea senzorială	157
IV.2.3.4. Dezvoltarea vorbirii	157
IV.3. Dimensiunea socio-emoțională a dezvoltării copilului. Aspecte clinice și adaptative	159
IV.3.1. Scale dezadaptative	165
IV.3.1.1. Observațiile profesorilor cu privire la comportamentele dezadaptative ale copiilor.....	165
IV.3.1.2. Observațiile părinților cu privire la comportamentele dezadaptative ale copiilor	170
IV.3.1.3. Percepțiile copiilor cu privire la emoțiile și comportamentele lor dezadaptative	177
IV.3.2. Scale adaptative	182
IV.3.2.1. Observațiile profesorilor cu privire la abilitățile adaptative ale copiilor ...	182
IV.3.2.2. Observațiile părinților cu privire la abilitățile adaptative ale copiilor	185
IV.3.2.3. Percepțiile copiilor în legătură cu abilitățile lor adaptative	187
IV.3.3. Tulburări emoționale și comportamentale	193
IV.4. Dimensiunea școlară. Comportament școlar. Devianțe școlare	197
IV.4.1. Însușirea principalelor competențe școlare specifice ciclului primar. Participarea elevilor la activitățile de la clasă: atenție și implicarea în sarcină	200
IV.4.2. Activități extrașcolare și extracurriculare	210
IV.4.3. Conduita în școală. Comportamente violente și devianțe școlare	212
IV.4.4. Abandon și eșec școlar	219
IV.5. Factorii de risc pentru copiii aflați în situația de abandon parental.....	220
IV.5.1. Riscul de abuz fizic, verbal, emoțional, sexual și de abuz prin neglijare ...	220
IV.5.2. Riscul de îmbolnăviri și accidentări din cauza lipsei de supraveghere a copilului	221
IV.5.3. Riscul de vagabondaj, exploatare sexuală, exploatare prin muncă	222
IV.5.4. Riscul de delincvență, aderare la grupuri delinctogene și cerșetorie	223
IV.5.5. Riscul consumului de substanțe interzise, alcool, tutun	223

Capitolul V

MĂSURI DE INTERVENȚIE PENTRU COPIII CU PROBLEME EMOȚIONALE ȘI COMPORTAMENTALE	224
V.1. Psihoterapie. Consiliere parentală. Consiliere școlară	224
V.2. Proiect educațional „Alături de tine, îți va fi mai bine”	237

Capitolul VI

MĂSURI DE PREVENȚIE ȘI DE INTERVENȚIE PENTRU LIMITAREA EFECTELOR ABANDONULUI PARENTAL TEMPORAR	241
VI.1. Măsuri de prevenție a abandonului parental temporar	241
VI.1.1. Pedagogia familiei - știință a educației și educație pentru viață	241
VI.1.2. Creșterea rezilienței copiilor	259
VI.2. Măsuri de intervenție pentru limitarea efectelor abandonului parental temporar	262
VI.2.1. Suport material și financiar pentru familiile copiilor aflați în abandon parental temporar	262
VI.2.2. Consiliere și psihoterapie pentru copiii abandonați temporar și familiile lor.....	264

Capitolul VII

CONCLUZII	266
BIBLIOGRAFIE	273
ANEXE	279

MULȚUMIRI

Doresc să aduc mulțumiri pe această cale coordonatorului meu științific, doamnei profesor universitar doctor Mușata-Dacia Bocoș-Bințișan pentru îndrumarea, încurajarea, sprijinirea și îndelunga răbdare de-a lungul anilor de studiu și elaborare a tezei.

De asemenea doresc să îmi exprim mulțumirea față de membrii comisiei de evaluare a Școlii Doctorale “Educație. Reflecție. Dezvoltare”, în mod deosebit domnului profesor universitar doctor Vasile Chiș, pentru sfaturile și sugestiile oferite.

De asemenea, doresc să mulțumesc cadrelor didactice ale școlilor generale din comunele Girov și Bodești, județul Neamț, în mod deosebit doamnei profesor și consilier educativ Viorica Mititelu, Inspectoratului Școlar Județean Neamț pentru bunăvoința și sprijinul oferit, pentru informațiile prețioase puse la dispoziție.

Le mulțumesc părinților, bunicilor și tutorilor legali ai copiilor care au avut bunăvoința și răbdarea de a răspunde tuturor întrebărilor mele rupându-și din timpul lor ore bune, uneori chiar învoindu-se de la serviciu.

Nu în ultimul rând le mulțumesc celor 50 de copii minunați care au avut răbdarea de a petrece împreună cu mine câteva ore în care s-ar fi putut juca; le mulțumesc pentru că au reflectat și au răspuns cu toată seriozitatea întrebărilor mele, au discutat și mi-au oferit șansa de a le cunoaște măcar în parte universul existenței lor. Le mulțumesc pentru bucuria pe care mi-au făcut-o de a vedea pe chipurile lor dragostea nedisimulată față de carte și pentru speranța că România are în ei un viitor. Le doresc să continue să învețe și să trăiască cu aceeași bucurie, să își vadă visurile împlinite și să aibă o viață lungă și fericită.

CUVINTE CHEIE

Abandonul parental temporar, școlarul mic, migrația forței de muncă, dezvoltarea socio-afectivă a școlarului mic, educație parentală, pedagogia familiei, prevenirea abandonului parental temporar.

INTRODUCERE

Migrația economică nu este un fenomen nou, nici de dată recentă. Nu este nici lipsită de riscuri, nici de beneficii. Factorii care transformă o țară într-o destinație a fluxului migraționist sunt: dezvoltarea economică și prosperitatea, toleranța (etnică, religioasă, rasială etc), stabilitatea regimului politic, clima, resursele naturale.

Factorii care determină fluxurile migratorii sunt: sărăcia, instabilitatea economică, politică, socială, conflictele armate, terorismul, precaritatea resurselor naturale, catastrofele naturale, persecuțiile politice, etnice, religioase. La scară mondială, migrația este relativ redusă la aproximativ 3,3% din populația lumii, adică 244 milioane persoane. Deși fluxuri migratorii importante întâlnim într-un număr relativ moderat de state ale lumii, nici o țară din lume nu rămâne în afara fluxurilor migratorii internaționale. Acestea sunt fie țară de origine, fie de tranzit sau de destinație pentru migranți, ori dețin toate cele trei atribute simultan. Asemenea fluxurilor financiare, comerciale ori de informații sau idei, creșterea proporției persoanelor ce traversează frontierele naționale se numără între cei mai semnificativi indicatori de măsurare a intensității procesului de globalizare, se arată în raportul Organizației Internaționale a Migrației, ONU (IOM, 2018).

Principalele beneficii ale migrației sunt: câștigurile financiare; investirea economiilor în țara de origine prin remitențe; ridicarea nivelului de educație și pregătire profesională a migranților; dezvoltarea spiritului de antreprenoriat; expunerea la culturi diferite, deschiderea spre experiențe culturale noi.

La nivelul anului 2017, migrația cetățenilor români a adus o contribuție de 5 miliarde usd (4,3 miliarde euro) în economia României.

Există însă multe costuri pe termen scurt și mediu asociate fenomenului migrațional, multe dintre acestea fiind deja înțelese și adresate adecvat, dar există

costuri pe termen lung care sunt încă greu de estimat. Principalul cost al migrației îl reprezintă reprezentă „copii rămași acasă”, copiii abandonați temporar de către unul sau de către ambii părinți plecați la muncă în străinătate.

Cifra oficială a Guvernului Român la data de 30 iunie 2017 era de 96.723 copii care au cel puțin un părinte plecat la muncă în străinătate. Mass media a folosit adeseori sintagma „generație de sacrificiu” referindu-se la copiii migranților economici din cauza consecințelor pe care separarea de părinți le are pentru dezvoltarea lor fizică, psihică, intelectuală, socială.

Motivația cercetării. Autorul și-a dorit să studieze efectele impactului abandonului parental temporar asupra copiilor de școală primară la o distanță de 10-15 ani față de cele mai importante studii elaborate în România din mai multe motive:

1. În activitatea de psihoterapeut a avut uneori mici clienți care erau sau fuseseră până la momentul întâlnirii în situația de abandon parental temporar din partea unuia sau a ambilor părinți. Cunoașterea lor a scos la iveală aspecte contrastante cu multe din rezultatele studiilor anterioare.
2. Unii dintre părinții acestor copii au fost ei înșiși abandonați temporar de părinții lor migranți în prima decadă după Revoluția din 1989 și autorul a fost curios să observe cum se comportă aceștia față de copiii lor, ce calitate are parentajul lor.
3. Autorul și-a petrecut copilăria și adolescența în Județul Neamț, iar legăturile continuă și în prezent, nefiind niciodată întrerupte. Fenomenul endemic al migrației forței de muncă și consecința sa - abandonului parental temporar în zonă îi este cunoscut de aproape două decenii.
4. Autorul a dorit să descopere dacă noile tehnologii ale comunicațiilor și dezvoltarea transporturilor aeriene de tip low-cost în zonă a condus la schimbări semnificative în relația părinte plecat la muncă în străinătate – copil rămas în țară.

Obiectivele cercetării. Studiile întreprinse între 2000-2010 de organizații non-guvernamentale (Fundatia pentru o Societate Deschisă, Salvați Copiii România), de organisme internaționale (UNICEF, PNUD, Gallup) și specialiști din diverse domenii (sociologie, psihologie, educație, poliție) cu privire la fenomenul migrației și abandonului parental temporar au adus informații valoroase legate de acest fenomen. Aceste studii au arătat că riscurile care amenință acești copii abandonați temporar de

părinții lor sunt cu atât mai numeroase și mai grave, cu cât vârsta lor este mai fragedă. Aceste riscuri vizează: dezvoltarea fizică și apariția bolilor de nutriție; dezvoltarea socio-emoțională și apariția de tulburări emoționale și de comportament, boli psihice și suicid; educație precară și abandon școlar; exploatare prin muncă; exploatare și promiscuitate sexuală; abuz fizic; dispariție și vagabondaj; delincvență juvenilă; consum de alcool și droguri.

Obiectivul major al cercetării este de a înțelege în ce măsură aceste riscuri mai amenință și în prezent copiii de școală primară abandonați temporar de părinții lor plecați la muncă în străinătate și dacă mai sunt și alte riscuri noi care au apărut.

Astfel, am analizat dimensiunile dezvoltării copiilor de ciclu primar abandonați temporar de părinții lor plecați la muncă în străinătate – dezvoltarea lor fizică, socio-emoțională și școlară, precum și condițiile lor de viață prin comparație cu cele ale colegilor lor neabandonați pentru a observa ce diferențe există și cât sunt acestea de relevante.

Între 2013 – 2015 Statul român a luat o serie de măsuri menite să protejeze mai bine copiii abandonați temporar de părinții lor plecați de muncă în străinătate. Unul dintre obiectivele cercetării este de a observa dacă aceste măsuri sunt implementate și dacă au beneficiile urmărite.

După 2010, dezvoltarea accentuată a tehnologiei comunicațiilor și accesibilizarea continuă a prețurilor pentru serviciile de voce și date au favorizat dezvoltarea parentajului asistat de tehnologie (sau parentaj global-tech). Cercetarea urmărește să observe în ce măsură acest tip de parentaj funcționează și dacă funcționează chiar și pentru locuitorii dintr-o zonă rurală a unui județ foarte sărac din România.

Un al obiectiv al prezentei lucrări de doctorat este de a evidenția măsurile de prevenire și limitare a efectelor abandonului parental temporar asupra copiilor, măsuri care ar putea fi extinse la nivel național.

PREZENTAREA SINTETICĂ A CAPITOLELOR TEZEI DE DOCTORAT

Teza de doctorat intitulată *“Impactul multidimensional al abandonului parental temporar asupra dezvoltării școlarului mic. Județul Neamț - studiu de caz”* este structurată în șapte capitole.

Primul capitol intitulat “Fenomenul migrației economice contemporane. Caracteristici și statistici” are ca obiectiv plasarea în context național și mondial a fenomenului plecării la muncă în străinătate a părinților și abandonării temporare a copiilor lor, precum și urmărirea evoluției fenomenului migrațional în ultimele decenii în România și în lume.

Au fost evidențiate concluziile principalelor studii întreprinse între 2000-2010 de organizații non-guvernamentale din România și din străinătate, precum și organizații internaționale precum UNICEF sau IOM. De asemenea, au fost analizate principalele măsuri luate de statul român pentru protejarea copiilor abandonați temporar de părinții lor plecați la muncă în străinătate.

Studiile efectuate în România evidențiază aproape exclusiv efecte negative:

1. Copiii aflați în abandon parental temporar au vârste cuprinse între 0-18 ani, dar jumătate dintre copiii aflați în abandon parental temporar sunt la vârsta copilăriei mici și foarte mici (având sub 7 ani).
2. Un sfert dintre acești copii țin legătura în mod sporadic cu părinții lor plecați din țară.
3. Plecarea unui părinte în străinătate este o cauză frecventă a despărțirii soților și destrămării familiilor.
4. Efectele abandonului parental temporar asupra dezvoltării psiho-emoționale sunt: depresie prin privarea de afecțiune (aproximativ o treime dintre copii fiind afectați, plecarea mamei este resimțită ca fiind mai dureroasă decât a tatălui) și depresie severă cu ideeație suicidară, anxietate, anorexie, bulimie.
5. Copiii abandonați temporar de unul sau de ambii părinți se simt singuri și neiuubiți.
6. Copiii abandonați temporar de unul sau de ambii părinți formează o categorie socială cu risc crescut de abuz prin neglijare și exploatare prin muncă, abuz

fizic și sexual, excluziune socială.

7. Copiii abandonați temporar de unul, dar mai ales de ambii părinți sunt împovărați cu sarcini domestice peste puterile lor (mai cu seamă în mediul rural), inclusiv cu sarcina îngrijirii fraților mai mici. Această împovărare, dublată de dorul de părinți, este un factor major de stress care poate conduce frecvent la scăderea randamentului școlar și abandon școlar și uneori la raptus suicidal.
8. În ceea ce privește formarea caracterului și a personalității, există tendința acestor copii abandonați temporar de părinții lor de a deveni meschini, egoiști, individualiști, interesați de acumularea materială.
9. În privința dezvoltării fizice, mulți copii aflați în abandon parental temporar au o alimentație incorectă, deficitară, necontrolată, dezorganizată. Din acest motiv, pot dobândi diverse afecțiuni precum diabet zaharat, rahitism, obezitate, avitaminoze.
10. În plan psiho-social, copiii abandonați temporar de părinții lor se integrează mai greu în colectivitate (mai ales cei abandonați temporar de mame), dar, un efect benefic poate fi considerat dezvoltarea autonomiei, o mare parte din acești copii dezvoltând încă de timpuriu abilitatea de rezolvare de probleme, mai repede decât copiii non-migranților. Ei se pot descurca cu mai multă ușurință în situații în care ceilalți copii au nevoie de sprijinul adulților. Uneori însă, nu știu să solicite ajutor în rezolvarea problemelor care îi depășesc și ajung să comită fapte grave și să aibă comportamente neadecvate.
11. În privința rezultatelor școlare, copiii aflați în abandon parental temporar au, în general, performanțe scăzute, suferă din lipsa stimulării intelectuale, manifestă lipsă de interes față de îndeplinirea sarcinilor școlare și sunt nesupravegheați la îndeplinirea acestora.
12. Copiii abandonați temporar de părinții lor manifestă absenteism și tendința de abandon școlar și pot avea mai des probleme legate de conduita în școală: agresivitate, opoziționism, vandalism, (mai ales în cazul copiilor abandonați temporar de mamă).
13. Copiii aflați în abandon parental temporar sunt în risc crescut de a se asocia la grupuri delincvente și de a comite acte de delincvență (furt, vandalism, vagabondaj).

14. Copiii aflați în abandon parental temporar sunt în risc crescut de a adopta comportamente de risc și consum de substanțe (promiscuitate sexuală, prostituție, consum de alcool, droguri, fumat).

Studiile internaționale evidențiază și alte aspecte negative legate de discriminarea fetelor care sunt mai împovărate decât băieții abandonați temporar de părinții lor plecați la muncă în străinătate, dezvoltarea unei atitudini consumeriste și confuzia rolurilor de gen, dar arată că există și efecte pozitive ale abandonului parental temporar pentru formarea personalității copilului. Majoritatea acestor copii (peste 60% dintre cei intervievați), au alegeri diferite în carieră și aspirații înalte susținute financiar de părinții lor migranți, de a deveni medici, asistente medicale, profesori, ingineri, arhitecți etc și de a pleca să muncească în străinătate ca forță de muncă înalt calificată. De asemenea, acești copii au un nivel ridicat de socializare și de independență mult mai ridicat decât la copiii părinților non-migranți întrucât sunt nevoiți de mici să se autonomizeze și să interacționeze fără intermedierea părinților cu diverse persoane.

De asemenea, studiile internaționale evidențiază importanța, fie și limitată, a parentajului asistat de tehnologia comunicațiilor. Studii precum cel al lui Parreñas (2006) au arătat că un astfel de parentaj la distanță este posibil, copiii migranților având atitudini, valori și comportamente asemănătoare copiilor ai căror părinți nu sunt migranți. Dezvoltarea tehnologiei comunicațiilor a permis crearea unui nivel de intimitate „asistat tehnic” care permite întărirea legăturilor dintre copii și părinții migranți. Parentajul „la distanță” care se sincronizează cu dezvoltarea tehnologiei: absența părinților este suplinită de telefonie mobilă, emailuri și convorbiri pe internet cu ajutorul camerelor video, ceea ce îi ajută pe copii să simtă prezența părinților de la mii de kilometri distanță.

În prezent, România are 5 milioane de cetățeni migranți și ocupă locul 1 în Uniunea Europeană la capitolul imigrație internă (2018) și locul 17 mondial (2015). Cifrele oficiale indicau la începutul anului 2018:

- 94.991 copii erau abandonați temporar de părinții lor;
- 18.012 copii erau abandonați temporar de ambii părinți (2018, în creștere față de 2017).
- 16.797 copii erau abandonați temporar de ambii părinți ambii părinți în îngrijirea rudelor, fără măsuri de protecție, 1.215 copii erau în plasament la

asistenți maternali, centre de plasament, alte familii/ persoane.

- 13.088 copii proveneau din familii în care părintele unic susținător este plecat.
- 3.881 copii abandonați se aflau în sistemul de protecție specială (620 în grija unui asistent maternal, 868 în centre de plasament, 2.089 copii la rude până la gradul IV, 304 în grija altor familii sau persoane).

În vederea protejării mai eficiente a copiilor abandonați temporar de părinții lor plecați la muncă în străinătate, statul român a luat o serie de măsuri:

- **Ordinul ANPDCA nr. 219/15.06.2006** pentru identificarea, intervenția și monitorizarea copiilor abandonați temporar de părinți plecați la muncă în străinătate;
- **Legea 272/2004** modificată și completată în 2013 cu o secțiune destinată protecției copilului cu părinți plecați la muncă în străinătate.

Noile măsuri prevăd:

- obligativitatea înștiințării SPAS de către părinți cu minim 40 de zile înainte de a părăsi țara în legătură cu intenția lor și desemnarea persoanei sau persoanelor în grija cărora vor rămâne minorii pe toată perioada absenței lor;
- obligativitatea prezentării la agențiile de ocupare a forței de muncă a dovezii emise de SPAS/ primăria de domiciliu pentru îndeplinirea obligației mai sus menționate.
- SPAS și DGASPC au obligația de a identifica copiii ai căror părinți sunt la muncă în străinătate, de a lua măsuri de protecție, stabili modalitățile de menținere a relațiilor copilului cu părinții și dacă acesta va beneficia de consiliere psihologică
- Asistenții sociali au obligația reevaluării situației copiilor abandonați temporar la fiecare 3 luni și de a sesiza DGASPC în vederea instituirii unei măsuri de protecție când este cazul (plasament sau plasament în regim de urgență)

Capitolul II al tezei de doctorat este intitulat “Posibilele consecințe ale abandonului parental temporar asupra școlarului mic” și are ca obiectiv inventarierea tuturor posibilelor riscuri și consecințe pentru dezvoltarea copilului de școală primară (6-11 ani). În perioada celei de a treia copilării – ce corespunde cu anii de școală primară, organismul copilului se dezvoltă mai lent decât în perioadele anterioare, dar schimbările sunt esențiale. Adaptarea școlară și învățarea sunt

procesele cele mai importante din viața copilului și întregul său ritm de viață și de dezvoltare este influențat de aceste procese pe care trebuie să le susțină. Aspectele cele mai importante ale dezvoltării fizice sunt următoarele: creșterea în înălțime, creșterea în greutate, dezvoltarea sistemului osos și muscular, schimbarea dentiției și continuarea procesului de osificare, dezvoltarea motricității grosiere și a celei fine implicate în procesul de scriere, dezvoltarea creierului și a autocontrolului.

Prin urmare, încetinirea și chiar stagnarea dezvoltării fizice la această vârstă pune în pericol dezvoltarea normală și sănătatea pe termen lung a copilului, dar și procesul de învățare și achiziția celor mai importante competențe școlare. De aceea, prezentul studiu de caz își propune să analizeze următoarele posibile efecte negative ale abandonului parental temporar asupra creșterii și dezvoltării copilului:

- Efecte asupra dezvoltării sale fizice (alimentație nesănătoasă, rahitism, tulburări metabolice și boli de nutriție, afecțiuni ale aparatului locomotor, afecțiuni ale aparatului respirator, afecțiuni ale dentiției, alte boli);
- Efecte asupra dezvoltării sale socio-emoționale (tulburări psihice correlate cu un nivel ridicat de distress, dezvoltare emoțională precară, abuzuri fizice și psihice, parentificare, formare caracterială anti-socială, autonomizare precoce);
- Efecte asupra dezvoltării sale intelectuale, educației și nivelului de instruire (dezvoltare intelectuală precară, rezultate slabe la învățatură și absenteism școlar, slabă implicare în activități extrașcolare și extra-curriculare).

Capitolul III intitulat “Organizarea cercetării pedagogice cu titlul Impactul multidimensional al abandonului parental temporar asupra dezvoltării școlarului mic. Studiu de caz - Județul Neamț” evidențiază organizarea eșantionului de participanți, alegerea dimensiunilor analizate și a metodelor de cercetare.

Eșantionul de participanți. Eșantionul de participanți este alcătuit dintr-un număr de 50 elevi de ciclu primar, cu vârste cuprinse între 6-10 ani, din două comune mari din județul Neamț: comuna Girov și comuna Bodești. Din acești 50 copii:

- 23 copii sunt în situația de abandon parental temporar (7 copii abandonați de ambii părinți, 4 copii abandonați de mame și 12 copii abandonați de tați);
- 27 copii neabandonați între care 2 copii (surori) locuiesc împreună cu părinții lor, dar tatăl lucrează în deplasare 5 zile și revine acasă la final de săptămână.

Județul Neamț a fost unul din județele cele mai grav afectate de criza economică, de procesul de dezindustrializare postdecembristă, de șomaj și de sărăcie. Chiar și în timpul boom-ului economic din 2006-2008, acest județ a avut o dezvoltare economică slabă, prelucrarea lemnului și micile industrii locale nefiind în stare să ofere suficiente locuri de muncă populației active și nici salarii atractive. În 2016, nivelul de salarizare și veniturile populației din acest județ au fost foarte apropiate de cele mai mici din țară (1546 lei comparativ cu 1480 lei în județul Harghita - cel mai sărac din țară), județul situându-se printre cele mai sărace 10 județe din țată. În 2018, potrivit raportului publicat de către INS, județul Neamț a înregistrat al patrulea cel mai mic venit mediu lunar net din România.

Comunele Bodești și Girov cu satele aferente (Bodeștii de Jos, Corni, Oșlobeni și, respective, satele Boțești, Căciulești, Dănești, Doina, Gura Văii, Popești, Turturești, Verșești) au fost alese consultând datele furnizate de Inspectoratului Școlar Județean Neamț.

Cei mai mulți dintre copii din eșantionul de participanți sunt în clasa pregătitoare (36%), urmați de cei din clasa a IV-a (20%), de cei din clasa a II-a (16%) și de cei din clasele I, respectiv a III-a, fiecare cu câte 14% fiecare. Vârsta medie a copiilor din grupul celor abandonați este de 8,25 ani, cu un minim de 6,08 ani și un maxim de 11,42 ani, în timp ce în grupul copiilor neabandonați media vârstei este de 8.43, cu un minim de 6,17 ani și un maxim de 11,50 ani.

Dimensiunile analizate. În alegerea dimensiunilor analizate, au fost luate în considerare riscurile puse în evidență de studiile efectuate între anii 2000-2010 privind impactul abandonului parental temporar asupra copilului:

- starea de sănătate a copiilor;
- condițiile de viață ale copiilor;
- comportamentele și conduita copiilor;
- performanțele școlare ale copiilor ;
- dezvoltarea neuro-psihică, inteligența copiilor;

În selecția dimensiunilor analizate, s-a ținut cont de specificul dezvoltării normale a copilului școlar mic din perspectiva teoriei dezvoltării copilului a lui Jean Piaget (1983), Erik Erikson (1968) și Lawrence Kohlberg (1981; 1987), Ursula Șchiopu și Emil Verza (1997).

Sistemul metodelor de lucru. În efectuarea cercetării, au fost utilizate metode de cercetare cantitativă și calitativă:

- a. Studiul de caz este o metodă de cercetare calitativă intensivă, individuală sau colectivă, realizată cu ajutorul unei varietăți de mijloace: interviu, chestionar, observație, studiul documentelor, analiză statistică etc. Dată fiind limitarea extremă a eșantionului, selecționarea cazului este dictată de rațiunea cercetătorului, dar și de accesibilitatea cazului. Este indicat să fie favorizate cazurile care prezintă cea mai mare relevanță în raport cu obiectivul sau obiectivele cercetării. Soluțiile recomandate sunt: alegerea cazurilor tipice, alegerea cazurilor deviate sau alegerea cazurilor cu variabilitate maximă.
- b. Ancheta pe bază de chestionar. Aceasta este o metodă de cercetare cantitativă. Au fost aplicate trei chestionare părinților, elevilor și tutorilor legali ai copiilor din eșantionul de participanți pentru a obține date despre: starea de sănătate și boală, performanța școlară și condițiile de viață ale copiilor. Aceste chestionare au fost anexate la prezentul studiu de caz. Răspunsurile la aceste chestionare au fost date în parte de către elevi, în parte de către părinții și tutorii lor legali, în parte de către cadrele didactice, ceea ce permite o viziune tripartită a parametrilor analizați. Prelucrarea răspunsurilor de la aceste chestionare permite o analiză cantitativă a datelor și, în plus, au indicat unde a fost nevoie de aplicarea interviurilor de profunzime.
- c. Interviul. Cercetarea calitativă este de tip exploratoriu și presupune interviuarea unui număr restrâns de persoane, datele nefiind statistic reprezentative pentru populația studiată. Cercetarea de tip calitativ studiază motivațiile, emoțiile, percepțiile, sentimentele care îi determină pe oameni să acționeze în diverse moduri. A fost ales interviul la care au participat copiii selectați, părinții și bunicii lor, cadrele didactice de la clasă, precum și directorii școlilor unde învață acești copii și consilierul lor școlar. Observațiile, răspunsurile și comentariile lor au fost de natură să clarifice anumite aspecte legate de percepția și comportamentele copiilor abandonați temporar de părinți în comparație cu cei care cresc alături de ambii părinți.
- d. Metode psihometrice. Metodele psihometrice sunt modalități de măsurare a capacităților psihice ale individului în vederea stabilirii prezenței sau absenței lor, precum și a nivelului lor de dezvoltare. Cea mai cunoscută dintre metodele

psihometrice este metoda testelor psihologice. Au fost alese două teste psihologice standardizate: testul cuburilor Kohs și testul BASC-2 (Behavior Assessment System for Children) pentru copiii de vârstă școlară 6-7 ani și 8-11 ani.

- e. Metode de analiză statistică. În cadrul studiului efectuat, analiza statistică și reprezentările grafice au fost realizate cu ajutorul programului SPSS 20 (Statistical Package for the Social Sciences). SPSS este o linie modulară de produse complet integrate pentru procesul analitic - planificare, colectarea datelor, accesul, pregătirea și managementul datelor, analiza, întocmirea de rapoarte și prezentarea rezultatelor. În cadrul cercetării, pe lângă analiza descriptivă a variabilelor (medie, mediană, abatere standard, minimul și maximul) având în vedere tipul acestora și obiectivele formulate, am folosit tabelul încrucișat, testul χ^2 (chi-pătrat) și testul t pentru eșantioane independente.

Capitolul IV intitulat “Rezultatele cercetării” evidențiază concluziile ce reies în urma aplicării metodelor de cercetare a dimensiunilor abandonului parental temporar pe eșantionul de participanți. Aceste rezultate sunt grupate astfel:

1. Dimensiunea economică. Analiza comparată a condițiilor de viață pentru copiii aflați în situația de abandon parental temporar și pentru copiii neabandonați. Criteriile de analiză au fost următoarele:

- a. venitul lunar pe cap de membru de familie;
- b. locuința familiei – tipul de locuință și amenajările (nivelul de trai depinde și de calitatea locuinței, accesul la utilități și dotări);
- c. alimentația copilului (nivelul de trai se reflectă și în calitatea hranei consumate);
- d. activitățile de loisir, hobbyurile și activitățile extrașcolare (întrucât acestea reflectă ce disponibilități financiare mai are familia după ce au fost făcute plățile pentru hrană, utilități, rate la bănci, chirii etc, adică cheltuielile absolut necesare traiului). Acest tip de activități asigură o anumită calitate a vieții, iar pentru copii, activitățile extrașcolare (cercuri, sporturi, excursii, tabere, canto, muzică etc) sunt deosebit de valoroase prin experiențele de învățare pe care le oferă.

e. sarcinile zilnice gospodărești (întrucât studiile anterioare puneau în evidență împovărarea copiilor abandonați temporar cu sarcini peste puterile lor, în locul părinților plecați la muncă în străintătate);

f. îngrijirea copilului – cine o asigură (cu alte cuvinte, cine îi pregătește hrana zilnică, cine îl duce la medic, cine îl îngrijește când este bolnav etc) este un alt aspect important pentru calitatea vieții sale. Școlarul mic are nevoie de o persoană adultă care să îi asigure hrana și îngrijirea necesare, acesta fiind un aspect deosebit de relevant pentru calitatea vieții sale. La vârsta ciclului primar de școală, copilul are un nivel de autonomie ce îi permite să se hrănească, să se spele, să se îmbrace/dezbrace singur, să își țină ordine în micile posesiuni, să dea o mână de ajutor la treburile casei, dar nu să își facă de mâncare singur și să se îngrijească singur când este bolnav. Dacă aceste sarcini nu sunt îndeplinite de un adult, există o mare probabilitate ca minorul să nu le îndeplinească corespunzător (ori deloc), ceea ce are urmări serioase pentru sănătatea și dezvoltarea lui (malnutriție/subnutriție sau agravarea bolilor de care suferă, accidente pe care copilul le poate suferi încercând să își facă de mâncare - arsuri, tăieri, loviri, intoxicații grave etc).

2. Dimensiunea dezvoltării fizice. Analiza stării generale de sănătate a copiilor. Studiul a urmărit să analizeze cei mai importanți parametri ai stării de sănătate și dezvoltare a școlariilor mici: înălțimea, greutatea, dentiția, stilul de viață (sedentar versus activ), istoricul de boală al copilului (pentru a elimina variabila unor probleme de sănătate anterioare abandonului parental temporar), bolile din familie (pentru a elimina variabila eredității), accesul la servicii medicale. Perioada de vârstă 6-11 ani corespunzătoare ciclului școlar primar este deosebit de importantă pentru dezvoltarea copilului. Acum un mai bine de deceniu, cercetările efectuate și presa puneau în evidență faptul că abandonul parental temporar combinat cu îngrijirea necorespunzătoare a copiilor (în lipsa părinților) sau chiar neglijarea lor erau cauze directe ale precarității stării lor de sănătate. O stare bună de sănătate la această vârstă este esențială pentru însușirea de către copil a principalelor competențe școlare și pentru randamentul școlar.

3. Dimensiunea socio-emoțională a dezvoltării copiilor. Aspecte clinice și adaptative. Scopul analizării dimensiunii socio-emoționale este de a stabili dacă există diferențe semnificative între școlarii mici aflați în abandon parental temporar și

colegii lor neabandonăți în ceea ce privește dezvoltarea abilităților sociale, a incidenței tulburărilor emoționale, comportamentelor disruptive și dificile, dar și pentru identificarea unor tulburări precum cele ale vorbirii și limbajului, tulburări pervazive ale dezvoltării, dizabilități de învățare și întârzieri în dezvoltarea mentală, tulburări de anxietate, tulburări bipolare și tulburări depresive. Testul standardizat BASC-2 permite o abordare multimetodă, conținând:

- două scale de evaluare, una pentru profesori (TRS) și o alta pentru părinți (PRS), cu ajutorul cărora am colectat descrieri referitoare la comportamentul observabil al copilului;
- o scală de autoevaluare SRP prin intermediul căreia copilul își poate descrie emoțiile și percepțiile asupra propriei persoane;
- un interviu structurat (SDH) referitor la istoricul persoanei evaluate, interviu pe care l-am inclus și în analiza dimensiunii economice (referitoare la condițiile și istoricul de viață al copiilor) și dimensiunii școlare.

BASC-2 măsoară numeroase aspecte ale comportamentului și personalității copiilor, vizând dimensiuni adaptative (pozitive) și clinice (negative) cu ajutorul următoarelor scale: **scale clinice** (hiperactivitate, agresivitate, probleme de conduită, anxietate, depresie, somatizare, probleme de atenție, probleme de învățare, atipicalitate, retragere, atitudine față de școală, atitudine față de profesori, locul controlului, stres social, sentimentul ineficienței) și **scale adaptative** (adaptabilitate, abilități sociale, leadership, abilități de învățare, activități zilnice, comunicare funcțională, relația cu părinții, relațiile interpersonale, stima de sine, încrederea în sine).

4. Dimensiunea școlară. Comportament școlar. Devianțe școlare. Pentru copiii cu vârste cuprinse între 6-11 ani, participarea la cursurile ciclului primar este obligatorie și esențială în dezvoltarea lor. La acest nivel, copiii trebuie să își însușească anumite competențe esențiale pentru tot restul vieții: cititul, scrisul, socotitul. Nu se poate vorbi despre o dezvoltare normală a copilului la aceste vârste fără să se țină cont și de măsura în care aceste competențe specifice au fost achiziționate. Parametrii analizați au fost:

- gradul de însușire a competențelor de citire, scriere, calcul matematic;
- nivelul exprimării orale;
- dificultățile de învățare;

- atenția și participarea la ore, implicarea în sarcină;
- efectuarea temelor pentru acasă;
- implicarea în activități extra-școlare și extra-curriculare;
- conduita la orele de curs și în școală;
- relațiile cu colegii;
- comportamente deviante și măsuri disciplinare.

5. Factorii de risc pentru copiii aflați în situația de abandon parental.

Studiile referitoare la copiii abandonați temporar de părinții lor pun în evidență riscurile de abuzuri la care pot fi supuși:

- abuzuri fizice, verbal, emoționale, sexuale și abuz prin neglijare;
- riscul de îmbolnăvire și accidentare din cauza lipsei de supraveghere;
- riscul de vagabondaj, exploatare sexuală și exploatare prin muncă;
- riscul de implicare în activități de delincvență și cerșetorie;
- riscul de a consuma alcool, droguri, țigări.

Cercetarea a arătat că niciunul dintre școlarii mici participanți la studiul de caz din Județul Neamț nu se află în niciuna din situațiile de risc enumerate mai sus.

Capitolul V este intitulat “Măsuri de intervenție pentru copiii cu probleme emoționale și comportamentale”. Dintre cei 50 de școlari mici care au participat la prezentul studiu de caz, 11 au fost identificați cu probleme emoționale și tulburări de comportament: 5 copii din grupul celor abandonați temporar de unul sau de ambii părinți și 6 copii din grupul celor neabandonați.

Intervenția a fost efectuată prin trei tipuri de activități:

1. Psihoterapie și consiliere parentală
2. Consiliere școlară
3. Activități separate cu elevii și cu părinții la școală (proiectul educațional “Alături de tine, îți va fi mai bine”).

Au beneficiat de terapie individuală doi copii din grupul celor aflați în abandon parental temporar (deși ar fi avut nevoie 5 copii) și trei copii din grupul celor care cresc împreună cu ambii părinți (deși ar fi avut nevoie 6 copii). Niciunul dintre acești copii nu a beneficiat de terapie și consiliere asigurată de autoritatea tutelară așa cum prevede legea și niciun asistent social nu a investigat niciodată situația lor, comportamentul lor la școală sau acasă.

Părinții copiilor care au beneficiat de intervenție psihoterapeutică au beneficiat și ei de consiliere parentală. Restul părinților și tutorilor au refuzat terapia din diverse motive.

Copiii care au beneficiat de terapie individuală au reușit să depășească cu succes problemele emoționale și comportamentale pe care le-au traversat.

Un copil din grupul celor neabandonți și mama sa au beneficiat de consiliere în cadrul școlii, dar comportamentul copilului consiliat nu s-a ameliorat decât temporar, problemele persistând.

În anul școlar 2017-2018, anul ulterior cercetării întreprinse pentru realizarea prezntului studiu de caz (care s-a derulat în perioada octombrie 2016-iulie 2017), profesorul învățător și consilier educativ Mititelul Viorica a organizat și implementat la Școala generală „Gheorghe Dumitreasa“ din comuna Girov proiectul educațional „Alături de tine, îți va fi mai bine”. Echipa de proiect a inclus directorul școlii, consilierul educativ, toate cadrele didactice și logopedul școlii și i-a avut în calitate de colaboratori pe preoții din comună, bibliotecarii școlii și comunei, informaticianul școlii, membrii consiliului reprezentativ al părinților școlii și membrii consiliului elevilor din școală. Grupul țintă al beneficiarilor a fost reprezentat de elevii de ciclul primar cu părinții plecați în străinătate, părinții rămași alături de copiii lor, cadrele didactice. Scopul proiectului a fost implicarea elevilor ai căror părinți sunt plecați în străinătate în activități care să-i ajute să se ajusteze mai bine după separarea de părintele (sau părinții) plecat (plecați) la muncă în străinătate și prevenirea apariției unor tulburări emoționale și comportamentale.

Ca urmare a implementării acestui proiect, în anul școlar 2017-2018, incidența problemelor de comportament la școlarii mici abandonți temporar de unul sau de ambii părinți a scăzut foarte mult față de anul școlar 2016-2017 (atunci când a fost realizată cercetarea ale cărei rezultate au fost prezentate în capitolele III și IV ale acestui studiu de caz).

Capitolul VI propune *“Măsuri de prevenție și intervenție pentru limitarea efectelor abandonului parental temporar”*. Scopul măsurilor de suport și a tehnicilor de intervenție este unul dublu:

1. Să prevină abandonul parental temporar prin:
  - educarea părinților și a celor care se pregătesc să devină părinți;

- familiarizarea viitoarelor generații de adulți cu pedagogia familiei prin introducerea acestei discipline de studiu în învățământul liceal și universitar;
- 2. Să reducă efectele abandonului parental temporar prin:
  - sprijinirea dezvoltării fizice, intelectuale și emoționale a copiilor aflați în situația de abandon temporar,
  - consiliere și intervenție psihoterapeutică pentru a-i ajuta să facă față în mod adaptativ dificultăților economice, carențelor educaționale, problemelor comportamentale și emoționale prin care trec alături de cei care îi îngrijesc.

Măsurile de prevenție. Cea mai bună formă de prevenție este educația parentală. În prezent, instruirea părinților și a adulților care urmează să devină părinți se realizează preponderant prin: autoeducație (cărți, reviste, dar mai ales materiale publicate pe internet) și participarea din proprie inițiativă la cursuri, conferințe și workshop-uri pe teme punctuale. Neajunsurile unor astfel de abordări sunt substanțiale și părinții pot deveni din ce în ce mai confuzi și ineficienți, răspunzând tot mai puțin nevoilor reale ale copiilor lor care devin din ce în ce mai ne-educați, mai indisciplinați, mai puțin rezilienți. Educația parentală este o știință chiar dacă multă lume respinge această idee și studiul poate începe chiar de pe băncile școlii, de la vârsta adolescenței, cu noțiuni de bază și concepte fundamentale. Mai departe, educația parentală poate continua sub forma cursurilor opționale din universitate și în cadrul unor „școli de weekend”/ „academii ale familiei”/ „universități deschise” organizate pe lângă universități, licee și școli.

Astfel de „școli de weekend pentru părinți” sau „academii ale familiei” pot cuprinde module succesive de training pentru părinți și pentru consilierii educativi. Cursurile se pot adresa părinților în funcție de vârsta copiilor, dar și de anumite probleme specifice cum ar fi tulburările din spectrul autist, ADHD, dificultățile de învățare etc.

Dacă educația parentală ar începe încă din școală, de la vârsta adolescenței, fiind introdusă ca disciplină de curs, aceasta ar putea constitui cea mai bună bază de plecare pentru formarea noilor generații de părinți. Tot așa cum studiul matematicii și al limbii materne în școală au menirea de a forma abilități pentru întreaga viață (socotit, scris și citit), educația parentală formează abilități de viață cu beneficii aproape imposibil de evaluat în totalitatea lor.

Formarea abilităților de parentaj eficient la adolescenți poate fi deosebit de utilă întrucât aceștia vor putea înțelege mai bine și de timpuriu responsabilitățile ce le revin ca părinți, începând chiar cu alegerea unui partener de viață și cu planningul familial. Cursurile pot fi introduse în programa școlară încă de la clasa a IX sau a X-a, dat fiind că mariajul cu acordul părinților este posibil încă de la vârsta de 16 ani. Formarea abilităților parentale și parteneriale încă din adolescență este cea mai potrivită formă de prevenție a disfuncționalităților maritale și parentale, din ce în ce mai grave și mai des întâlnite în familia actuală (Elena Anghel, 2011).

Cursurile de pedagogie a familiei și educație parentală pentru adulți pot fi organizate în forme diferite: **platformă națională online**, elaborată de o echipă multidisciplinară cu gir universitar, de educație parentală pentru părinți, pentru cei care se pregătesc să devină părinți, pentru asistenți maternali și tutori legali; **broșuri gratuite** (sau la costuri foarte mici), **cursuri online gratuite pentru părinți**, **cursuri de educație parentală integrate în programa școlară a adolescenților și cursuri facultative de educație parentală pentru studenți**. Evoluția accelerată a științei și tehnologiei, politicile economice și schimbările sociale, economia de piață și globalizarea aduc noi provocări pentru părinți, aceștia nefiind suficient de pregătiți să le facă față și să asigure copiilor lor un parentaj de calitate.

Creșterea rezilienței copiilor este o altă formă de prevenție a instalării problemelor emoționale și comportamentale, diminuând impactul abandonului parental temporar, dar și efectelor altor factori perturbatori din familie și societate la care poate fi supus copilul. Definită drept capacitatea naturală a individului de a face față schimbărilor, șocurilor, pierderilor, evenimentelor traumatice și de a se reface după astfel de experiențe, reziliența poate fi crescută cu ajutorul unor factori externi și interni. Factorii externi care măresc reziliența copiilor sunt: relația strânsă cu cel puțin un adult de încredere, afectuos și protector; modelele pozitive ale persoanelor de îngrijire, existența unui grup social de suport cum este familia extinsă, comunitatea locală. Factorii interni care măresc reziliența copiilor sunt: toleranța la frustrare, încrederea în sine, gândirea rațională și flexibilă, atitudine pozitivă față de sine, de viață și față de cei din jur, responsabilizarea și implicarea copilului în viața familiei și a comunității din care face parte.

Intervenția pentru limitarea efectelor abandonului parental temporar este legată în principal de suportul material și financiar pentru familiile afectate de sărăcie,

consiliere parentală și psihoterapia (copiilor și adulților care îi îngrijesc) acolo unde este nevoie. Pentru zonele sărace este nevoie de intervenție psihoterapeutică asigurată gratuit, iar pentru zonele rurale este nevoie ca intervenția să se poată face gratuit și cu ajutorul unor echipe mobile care să se deplaseze în sate și comune, cu posibilitatea de a continua ulterior cu ședințe online.

CONCLUZII FINALE

Capitolul VII intitulat “Concluzii” evidențiază că, în continuare abandonul parental temporar are efecte negative asupra copiilor, dar efectele nu sunt nici pe departe atât de dramatice precum în urmă cu 10-15 ani. Situația copiilor abandonați temporar de unul sau de ambii părinți este net mai bună decât în deceniul trecut, atunci când fenomenul migrațional era prea puțin reglementat.

Măsurile luate la nivel național privind protecția copilului au avut consecințe pozitive, tot așa cum au avut și campaniile mediatice de conștientizare a publicului larg cu privire la efectele abandonului parental temporar. În continuare însă, aplicarea prevederilor legale este prejudiciată de lipsa mijloacelor și a personalului adecvat. Cel mai relevant aspect în această privință îl reprezintă absența totală a serviciilor gratuite de consiliere psihologică din partea statului a copiilor abandonați temporar care au manifestat simptome de tulburări emoționale și de comportament (așa cum prevede legea).

Dezvoltarea mijloacelor de comunicare și accesul larg al publicului la servicii de trafic de date și voce au înregistrat o evoluție deosebită atât prin apariția telefoanelor tip smart, cât și prin extinderea ariei de acoperire și creșterea vitezei la serviciile de Internet.

Dezvoltarea transporturilor aeriene și auto de persoane la prețuri avantajoase (tip low cost) în ultimii 10-15 ani, a facilitat circulația migranților și a familiilor lor între și dinspre tot mai multe localități din România și din țările-țintă pentru migrația românească. Astfel, copiii și părinții lor plecați la lucru în străinătate reușesc să se viziteze mult mai des decât acum 10-15 ani, în multe cazuri chiar lunar.

Prin comparație cu ceea ce se întâmpla acum 10-15 ani, putem afirma că cei mai mulți copii abandonați temporar de unul sau de ambii părinți plecați la muncă în străinătate au o situație mult mai bună, adeseori radical mai bună decât cea a copiilor abandonați temporar în urmă cu 10-15 ani:

- 1. Copiii sunt lăsați în grija unei persoane anume desemnată, cunoscută și înregistrată ca având această responsabilitate de către autoritatea tutelară. Această persoană răspunde pentru modul în care îngrijește**

copiii în fața legii. De cele mai multe ori, aceasta persoană face parte din familie (bunici, unchi, mătușă dacă ambii părinți sunt plecați la muncă sau părinte dacă doar unul dintre părinți muncește în străinătate).

2. **Copiii pot ține legătura direct mai des și mai ușor cu părinții lor plecați din țară prin servicii de telefonie mobile și internet** la prețuri accesibile. În prezentul studiu de caz, toți copiii aflați în abandon parental temporar țin legătura cu părinții lor zilnic sau de câteva ori pe săptămână prin videocalls și convorbiri telefonice.
3. **Copiii și părinții se pot vizita mai frecvent călătorind mai des și mai rapid, la prețuri accesibile.** Serviciile de transport de persoane din țară în străinătate s-au diversificat, s-au dezvoltat și au devenit foarte accesibile din punct de vedere logistic și financiar. Cursele sunt preponderant directe, ceea ce le permite părinților și copiilor să se deplaseze mai des și să se vadă chiar și lunar.
4. **În școală cadrele didactice sunt mai bine informate cu privire la nevoile acestor copii aflați în abandon parental temporar.** Inspectoratele școlare județene țin cu strictețe evidența copiilor aflați în abandon parental temporar.
5. **Fenomenul este acceptat astăzi ca normalitate, iar copiii abandonați temporar nu mai sunt stigmatizați.** Acest lucru face ca percepția de sine a acestor copii să fie mai bună decât înainte (nu se mai simt neubiți și abandonați, ci știu că părinții au plecat să le facă lor o viață mai bună).
6. **Școlarii mici abandonați temporar de unul sau de ambii părinți plecați la muncă în străinătate pot avea rezultate bune și foarte bune la învățătură** dacă sunt în grija a cel puțin unui adult iubitor, grijuliu și implicat.
7. **Ceea ce contează cel mai mult în viața școlarului mic pentru buna lui dezvoltare pe toate planurile este calitatea îngrijirii sale și a relației cu persoana de îngrijire, fie aceasta părinte natural sau nu.** Copii crescuți de părinți prezenți zi de zi în viața lor, dar inaccesibili emoțional, abuzivi, dezimplicați, disfuncționali sau ineficienți pot avea probleme mai grave decât copiii abandonați temporar de unul sau de ambii părinți, dar bine îngrijiți de un tutore iubitor și care mențin strâns legătura cu părintele/părinții plecați la muncă în străinătate.

Însă chiar și în aceste condiții mult îmbunătățite față de acum 10-15 ani, putem constata efecte negative ale abandonului parental temporar la copiii de 6-11 ani:

1. **Riscuri pentru sănătatea copiilor**, în mod deosebit, riscul de îngrășare și sedentarism pentru copiii aflați în grija bunicilor sau a mamelor (care au tendința de a fi mai sedentare decât tații). Se remarcă nevoia imperioasă a educației alimentare care să asigure copiilor o dietă variată și adecvată, cu toți nutrienții de care copiii au nevoie.
2. **Riscuri pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor**. Copiii aflați în abandon parental temporar prezintă mai multe comportamente dezadaptative decât cei care cresc împreună cu părinții lor. O cincime dintre copiii care cresc împreună cu ambii părinți au tendința de a fi **hiperactivi și depresivi**. Copiii abandonați temporar de mame au cele mai mari dificultăți de adaptare, comunicare și relaționare cu ceilalți (50%), urmați de cei abandonați temporar de tații lor (33%). Cei mai agresivi din punct de vedere fizic sunt copiii abandonați temporar de mame, cei mai pașnici fiind cei abandonați temporar de ambii părinți. Copiii crescuți de ambii părinți au dificultăți privind adaptabilitatea, comunicarea funcțională și relațiile interpersonale în aceeași măsură ca și copiii crescuți doar de mamă (abandonați de tată). Acest lucru se poate explica prin slaba implicare a taților (mai ales a celor din mediul rural, tributar unei abordări tradiționaliste) în creșterea și dezvoltarea copiilor, ceea ce face ca ei să fie ca și absenți deși sunt prezenți. **Niciun copil nu prezintă tulburări severe ale conduitei.**
3. **Riscuri pentru dezvoltarea intelectuală și instruirea copiilor**. Dezvoltarea intelectuală a copilului școlar mic și performanțele lui școlare sunt influențate în mod benefic de îngrijirea afectuoasă a unui adult. Prezența ambilor părinți în viața școlarului mic contribuie semnificativ la obținerea unor rezultate bune la școală, însă și copiii crescuți de ambii bunici obțin rezultate foarte bune, cel puțin în ciclul primar. Prezența tatălui în viața copilului la această vârstă este benefică mai ales pentru dezvoltarea lui fizică, așa cum reiese din cercetare, dar și în plan social, prin contribuția pe care o are tatăl la formarea imaginii de sine a copilului și prin dezvoltarea abilităților lui sociale. Școlarii mici aflați în abandon parental temporar se angajează însă într-o mai mică măsură în

activități extrașcolare decât copiii crescuți de ambii părinți. O treime participă doar la excursiile și drumețiile organizate de școală; o cincime participă la concursuri și întreceri școlare și tot pe atâția se angajează în activități artistice și practice. **Mediul rural este un factor agravant. Se infirmă însă premisa abandonului școlar, niciunul dintre copiii participanți la prezentul studiu de caz, aflați în abandon parental temporar, nu a abandonat școala.**

4. Riscuri legate de sărăcie și exploatare. Copiii abandonați temporar de unul sau de ambii părinți se bucură de o situație materială mai puțin înfloritoare decât a copiilor crescuți de ambii părinți. Cei mai afectați sunt copiii abandonați temporar de ambii părinți și aflați în grija bunicilor lor săraci, în mod deosebit în mediul rural unde lipsa pensiilor (sau pensiile foarte mici) și neimplicarea (sau implicarea sporadică) a părinților în susținerea materială a copiilor lor abandonați determină condiții de viață dintre cele mai aspre pentru acești copii. Însă chiar și în condiții de sărăcie, copiii nu sunt exploatați prin muncă, ori sexual pentru venituri materiale, ori împovărați cu sarcini peste puterile lor fizice și rezistența lor psihică.

5. Global parenting – parentajul la distanță – nu ține loc de interacțiune directă. Cei mai mulți copii aflați în abandon parental temporar țin zilnic sau aproape zilnic legătura la telefon și prin internet cu părinții plecați la muncă în străinătate. Copiii mari, de peste 9 ani, fac față foarte bine parentajului la distanță cât timp sunt bine îngrijiți acasă pe celălalt părinte sau de bunici ori rude afectuoase, implicate și atente, iar părinții plecați vin în mod regulat și după un calendar anume, nu în mod neașteptat, acasă. Copiii cu vârste mai mici (6-8 ani) fac însă față greu parentajului la distanță și manifestă anxietate, somatizări, comportamente agresive și disruptive, refuz de a se implica în anumite activități din cauza faptului că, deși menține legătura cu părintele plecat. Cu cât este mai mic, cu atât copilul are nevoie de prezența adultului în viața lui pentru o conectare afectivă și fizică direct, nu una mijlocită, în mod deosebit de prezența mamei.

Cu certitudine, dezvoltarea economică a zonelor sărace ale țării este cea mai bună soluție de prevenire a abandonului parental temporar. În lipsa unor politici naționale și locale de dezvoltare durabilă, va fi mereu nevoie de mai multă asistență

socială și beneficii pentru creșterea copiilor, iar părinții vor fi mereu tentați de veniturile mai mari câștigate în străinătate.

Un factor esențial îl are, ca întotdeauna educația. **Educația parentală** începută încă de pe băncile școlii și educația privind viața în cuplu va avea în timp consecințe pozitive pentru prevenirea abandonului parental, cei care vor alege să emigreze fie și temporar refuzând condiții de angajare care îi separă de copii și le afectează relația cu aceștia.

În ceea ce privește măsurile de intervenție pentru copiii aflați în abandon parental temporar, consilierea și terapia gratuită pentru ei și tutorii lor legali, în școală și în cadrul policlinicilor sau a dispensarelor medicale din localitățile în care își au reședința este măsura cea mai eficientă și recomandată.

Statul nu poate asigura aceste servicii de terapie și consiliere nici fără plată, nici cu plată sau în co-plată, nici în mediul urban, nici în cel rural. Prin urmare, astfel de servicii sunt decontate de cetățeni din buzunarele lor și rămân inaccesibile pentru o mare parte din populație, mai ales pentru populația din mediul rural care, pe lângă costurile ședințelor private mai trebuie să suporte și costurile transportului copiilor și a persoanelor care îi însoțesc la terapie către orașele unde pot beneficia de astfel de servicii de sănătate.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Anghel, E. (2011). *Psihologia educației pe tot parcursul vieții*. București: Editura For You.
- Arrelano-Carandang, M.L. (2007). *Nawala ang ilaw ng tahanan : case studies of families left behind by OFW mothers*. Manila: Anvil.
- Battistella & Conaco (2005). *Migrante-Anak*. Manila: Pamilya Foundation.
- Bodea, R. (2010). Insuccesul școlar și munca în străinătate. *Practica în asistența socială*, www.teologie.central.ucv.ro.
- Bonacich, E. (1972). A Theory of Ethnic Antagonism: The Split Labor Market. *American Sociological Review* 37, 547-559.
- Bulai, T. (2006). *Fenomenul migrației și criza familială*. Iași: Editura Lumen.
- Catarsi, E. (2008). *Pedagogia familiei*. Roma: Editura Carocci.
- CNS (1995). *Anuarul statistic al României 1994*. București: Comisia Națională pentru Statistică.
- Constantin, D.L. & colab. (2004). *Fenomenul migraționist din perspectiva aderării României la Uniunea Europeană*. București.
- Cosmovici, A. & Iacob L. (1999). *Psihologie școlară*. Iași: Editura Polirom.
- Dragomirescu, V.T. (1976). *Psihologia comportamentului deviant*. București: EȘE.
- Duck, S. (1986). *Human Relationships*. Londra: SAGE Publications Ltd.
- England, Ch. (2017). *Children inherit their intelligence from their mothers, not their fathers, say scientist*, Londra: www.independent.co.uk.
- Felitti, V. & Anda, R. (1997). *The Adverse Childhood Experience Study*. San Diego: Health Maintenance Organization Kaiser Permanente & Centre for Disease Control and Prevention.
- Fundația pentru o Societate Deschisă (2006). *Locuirea temporară în străinătate. Migrația economică a românilor 1990-2006*. București:FSR.
- Fundația Soros România (2007). *Efectele migrației: copiii rămași acasă*. București:FSR.
- Galinsky, E. (1987). *The Six Stages of Parenthood*. Boston: Editura Da Capo Lifelong Books
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford, CA: Stanford University Press Stanford.
- Goedings, S. (1999). *EU Enlargement to the East and Labour Migration to the West*. Amsterdam: International Institute of Social History.
- Gorun, I. (2008). *Lipsa de supraveghere parentală: migrația părinților și suferințele copiilor*, www.prodidactica.md.
- Hárs, Á. (1995). Migration and the labour market (evidence, misinterpretations, lessons), M. Fullerton, E. Sik și J. Tóth (ed.), *Refugees and Migrants: Hungary at a Crossroads. Yearbook of the Research Group on International Migration*

1994. Budapesta: Institute of Political Sciences, Hungarian Academy of Sciences, 85-104.
- Hipfl, B., Bister, A. & Strohmaier, P. (2003). Youth identities along the Eastern border of the European Union, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29(5), 835-848.
- Hogan, D.P. & Astone, N.M. (1986). The transition to adulthood, *Annual Review of Sociology*, 12, 85-104.
- Horvath, I. (2000). *Aspecte ale culturii migrației în România*. Iași: Editura Polirom.
- International Labor Organization (2007). *Decent Work and the Informal Economy*. Geneva: International Labour Office site www.ilo.org.
- International Organization for Migration (2004). *World Migration 2003*. Geneva.
- Institutul Național de Statistică (2018). *Harta salariului mediu lunar în România, septembrie 2018*, București: INS.
- Irimiescu G. (2007). *Singur acasă*. Iași: Organizația Alternative Sociale.
- Kandel, W. și Massey, D.S. (2002). The culture of Mexican migration: a theoretical and empirical analysis, *Social Forces*, 80(3), 981-1004.
- Kohlberg, L. (1987). *Child Psychology and Childhood Education: A Cognitive Developmental View*. New York: Longman Publishing Group.
- Kohlberg, L. (1984). *The Psychology of Moral Development: the Nature and the Validity of Moral Stages (vol 2)*. Londra: Harper Collins Publishers.
- Konrath, S. H., O'Brien, E.H. & Hsing, C. (2011). Changes in Dispositional Empathy in American College Students Over Time: A Meta-Analysis, *Personality and Social Psychology Review* 15(2) 180-198. Michigan: Society for Personal and Social Psychology Inc. (<http://pspr.sagepub.com>).
- Labăr, A. V. (2008). *SPSS pentru științele educației*. Iași: Editura Polirom, 109.
- Lazăr, D. D. (2001). *Bazele Marketingului, Vol. I*, Cluj Napoca: Editura Casa Cărții de Știință, 236.
- Lehrke, R. & Itzkoff, S. W. (1997). *Legătura dintre sex și inteligență: factorul X*. Westport, Connecticut: Praeger Publishers.
- Makarenko, A. S. (1954). *Cartea pentru părinți*. București: Editura de Stat Didactică și Pedagogică.
- Mar, R.A & Oatley, K. (2008). The Function of Fiction is the Abstraction and Simulation of Social Experience, *Association for Psychological Science Journal* 3 (3), 173-192. Toronto: www.journals.sagepub.com.
- Massey, D.S. (1998). Economic development and international migration in comparative perspective, *Population and Development Review*, 14(3), 383-413.
- Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. & Taylor, J.E. (1993). Theories of international migration: a review and appraisal, *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Massey, D.S., Goldring, L. & Durand, J. (1994). Continuities in transnational migration: an analysis of nineteen Mexican communities, *American Journal of Sociology*, 99(6), 1492-1533.

- Massey, D.S. & Taylor, J.E. (2004). *International Migration*. Oxford: Oxford University Press.
- Ministerul Sănătății, Guvernul României (2015). *Raport de activitate pentru anul 2014*. București: www.ms.ro.
- Neamțu, C. (2003). *Devianța școlară*. Iași: Editura Polirom.
- Osterman, P. (1980): *Getting Started: The Youth Labour Market*. Cambridge, Massachusets: MIT Press.
- Organizația Internațională pentru Migrație – IOM (2018). *World Migration Report 2018*. Geneva.
- Parrenas, R.S. (2001). Mothering from a Distance. Emotions, Gender and Intergenerational Relations in Filipino Transnational Families. *Feminist Studies*. Vol 27, No2, 361-390. Manila.
- Pieke, F., Nyiri, P., Thuno, M. & Ceccagno, A. (2004). *Transnational Chinese: Fujianese Migrants in Europe*. Stanford: Stanford University Press.
- Pippidi, A.M., Ioniță, S., Mândruță, D. (2000). *In the Shadow Economy*. Viena: Institut für die Wissenschaften von Menschen.
- Popescu-Neveanu, P. (1978). *Dicționar de psihologie*. București: Editura Albatros, 365.
- Portes, A. & Böröcz, J. (1989). Contemporary immigration: theoretical perspectives on its determinants and modes of incorporation, *International Migration Review*, 23(3), 606-630.
- Power, Marianne, Reynes, M. M. (2008). *Migration and Filipino Children Left-Behind: A Literature Review*. Manila: Miriam College – Women and Gender Institute (WAGI), UNICEF.
- Reynolds, C. R. & Kamphaus, R. W. (2011). *Sistemul de evaluare a comportamentului copiilor adaptat în România de Nicolae Mitrofan, Andrei Ion și Dragoș Iliescu*. București: Test Central, 97-104.
- Rotilă, V. (2007). *Problemele copiilor cu părinți plecați la muncă în străinătate*. Galați: Universitatea Dunărea de Jos.
- Rottenberg, Kenneth J. (1999). *Loneliness in Childhood and Adolescence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Salvați Copiii România (2007). *Impactul migrației părinților asupra copiilor rămași acasă*. București.
- Sampson, S. (1986). The informal sector in Eastern Europe, *Telos*, 66(4), 44-66.
- Sandu, D. (2000). Migrația circulatorie ca strategie de viață, *Sociologie Românească*. Iași: Editura Institutului European, 5-29.
- Sandu, D. (2000). Migrația transnațională a românilor din perspectiva unui recensământ comunitar, *Sociologie Românească*, 3-4. Iași: Editura Institutului European, 5-50.
- Sandu, D. (2006). *Locuirea temporară în străinătate. Migrația economică a românilor 1990–2006*. București: Fundația pentru o Societate Deschisă.
- Scalabrini Migration Center (2003). *Studiu asupra Copiilor și Familiei*. Manila.

- Shanahan, M.J. (2000). Adolescence, *Borgatta, E.F. și Montgomery, R.J.V. (eds.), Encyclopedia of Sociology 1 (1–5)*. New York: Macmillan Reference, 1-18.
- Stan, R. (2005). Patterns and socioeconomic consequences of international labour migration on Catholic and Orthodox villages from Eastern Romania (Neamț County), *T. Bárány, G. Pulay și I. Zakariás (ed.), A tarkaság dicsérete. Az Erasmus Kollégium diákjainak tanulmányai*. Budapest: Erasmus Kollégium Alapítvány, 379-393.
- Stark, O. & Taylor, J.E. (1991). Migration incentives, migration types: the role of relative deprivation, *The Economic Journal*, 101(408). Oxford: Wiley Online Library, 1163-1178.
- Șchiopu, U. & Verza, E. (1997). *Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 32.
- Șerban, M. & Grigoras, V. (2000). Dogenii din Teleorman în țară și străinătate: un studiu asupra migrației circulatorii în Spania, *Sociologie Românească*, 2. Iași: Editura Institutului European, 30-54.
- Tulgan, B. (2017) *The Great Generational Shift: Two Types of Millenials*. www.rainmakertinking.com.
- Twenge, J., Campbell W.K. (2010). *The Narcissism Epidemic: Living in the Age of Entitlement*. New York: Atria Books.
- United Nations Development Programme – România (2005). *2003–2004 National Human Development Report Romania*, București: <http://www.undp.ro/publications/pdf/NHDR2005eng.pdf>.
- UNHCR (2001). Asylum Applications in Industrialized Countries 1980–1999, *United Nations High Commissioner for Refugees—Population Data Unit. Population and Geographical Data Section*. Geneva: <http://www.unhcr.org/statistics/STATISTICS/3c3eb40f4.pdf>.
- UNICEF & CIDDC (2006). *Raport de studiu - Situația copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației*. Chișinău.
- UNICEF, Gallup, Asociația Alternative Sociale (2008). *Analiza la nivel național asupra fenomenului copiilor rămași acasă prin plecarea părinților la muncă în străinătate*. Buzău: Alpha MDN.
- Vîlcu, M.C. (2015). *Migrația părinților în străinătate și efectele ei asupra copiilor rămași în țară*. Teză de doctorat nepublicată. Universitatea Craiova.
- Wallace C., Berevoescu, I. & Stănculescu, M. (2003). Households, work and flexibility. Country contextual reports: România, *Research Report 2. Country Contextual Reports: Demographic Trends, Labour Market and Social Policies*. Viena: Institute for Advanced Studie, 295-349.
- Wallace, C. & Kovatcheva, S. (1998). *Youth in Society: The Construction and Deconstruction of Youth in East and West Europe*. New York & London: Macmillan & St Martin's Press.
- Wiest, R.E. (1973). Wage-labour migration and the household in a Mexican town, *Journal of Anthropological Research*, 29, 108-209.

Williams, R. (2010). *Is the Me Generation Less Empathetic*. www.business.financialpost.com.
Young, K. (2016). *Building Resilience in Children*. www.heysigmund.com

